

КОДЕКС ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар

*За редакцією доктора юридичних наук, професора,
академіка АПрН України **О. О. Погрібного**, доктора юридичних
наук, професора **М. І. Іншина**, кандидата
юридичних наук **І. М. Шопіної***

Із змінами та доповненнями
станом на 15 серпня 2008 р.

 ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
ВСЬУКРАЇНСЬКА
АСОЦІАЦІЯ
ВИДАВЦІВ

КИЇВ – 2008

ББК 34(477)
УДК 67.9(4Укр)305
К57

Кодекс законів про працю України: Науково-практичний коментар / К57 [І. В. Арістова, В. В. Безусий, С. О. Бондар та ін.]; *за ред. О. О. Погрібного, М. І. Іншина, І. М. Шопіної*. – К.: Правова єдність, 2008. – 456 с. – *Авт. зазначено на 3 стор.* – ISBN 978-966-2183-18-4 (Алерта). – ISBN 978-966-373-493-4 (КНТ). – ISBN 977-966-364-795-1 (ЦУЛ).

У науково-практичному коментарі на підставі аналізу трудового законодавства України надані роз'яснення щодо застосування норм Кодексу законів про працю України. Видання поєднує у собі загальнотеоретичний підхід до проблем трудового права із практичною спрямованістю на вирішення складних питань роботи з кадрами, що виникають у діяльності підприємств, установ та організацій.

Видання буде корисним для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів юридичного та економічного профілю, суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, персоналу кадрових та бухгалтерських служб, а також для всіх, хто цікавиться проблемами трудового права.

ББК 34(477)
УДК 67.9(4Укр)305

Всі права застережені. Жодна частина даного видання не може бути відтворена будь-яким способом та у будь-якій формі без письмового дозволу власників інтелектуальних прав.

Правову охорону видання здійснює Центр правових досліджень Фурси.

ISBN 978-966-2183-18-4 (Алерта)
ISBN 978-966-373-493-4 (КНТ)
ISBN 977-966-364-795-1 (ЦУЛ)

© Всеукраїнська асоціація видавців
“Правова єдність”, 2008

Авторський колектив:

- Арістова І. В.*, доктор юридичних наук, професор – глава III-A;
Безусий В. В., кандидат юридичних наук – глава X (статті 139–141);
Бондар С. О. – глава XI (статті 153–162);
Бурбика М. М., кандидат юридичних наук – глава XIII (статті 187–196);
Венедіктов В. С., доктор юридичних наук, професор – глава XIV (статті 201–206);
Веприцький Р. С. – глава XIV (статті 211–220);
Галаван З. С. – глава XVI;
Голубов А. Є., кандидат юридичних наук – глава V (статті 66–75);
Грохольський В. П. – глава X (статті 145–146);
Завальний М. В. – глава V (статті 76–84);
Іншин М. І., доктор юридичних наук, професор – глава I (статті 1–2-1); глава III;
Кияшко В. – глава XVI-A;
Клемпарський М. М., кандидат юридичних наук – глава X (статті 147–147-1);
Клюєв О. М., кандидат юридичних наук – глава VIII (статті 128–129);
Литвинов О. М., кандидат юридичних наук – глава XIII (статті 197–200);
Лукаш С. С., кандидат юридичних наук – глава IV (статті 50–58);
Матюхіна Н. П., доктор юридичних наук, професор – глава X (статті 148–152);
Мельник К. Ю., кандидат юридичних наук – глава VI (статті 85–92); глава VIII (статті 118–119);
Мироненко Т. Є., кандидат юридичних наук – глава XII (статті 174–182-1);
Музичук О. М., кандидат юридичних наук – глава VIII (статті 120–127);
Панасюк О. Т., кандидат юридичних наук – глава XVIII;
Пахомов В. В., кандидат юридичних наук – глава XI (статті 163–173);
Погрібний О. О., доктор юридичних наук, професор, академік АПРН України – глава II;
Попов С. В., кандидат юридичних наук – глава XVII;
Попович Є. М., кандидат юридичних наук – глава XIV (статті 207–210);
Прилипка С. М., доктор юридичних наук – глава IX;
Сергєєв С. О., кандидат юридичних наук – глава IV (статті 59–65);
Шинкаренко Д. А. – глава X (статті 142–144); глава XII (статті 183–186-1);
Шопіна І. М., кандидат юридичних наук – глава VII;
Якимов Г. О. – глава XV;
Ярошенко О. М., доктор юридичних наук – глава I (статті 3–9-1).

Зміст

Глава I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1.	Завдання Кодексу законів про працю України.....	6
Стаття 2.	Основні трудові права працівників.....	8
Стаття 2-1.	Рівність трудових прав громадян України.....	10
Стаття 3.	Регулювання трудових відносин.....	12
Стаття 4.	Законодавство про працю.....	14
Стаття 5.	.....	18
Стаття 5-1.	Гарантії забезпечення права громадян на працю.....	18
Стаття 6.	.....	21
Стаття 7.	Особливості регулюванні праці деяких категорій працівників.....	21
Стаття 8.	Регулювання трудових відносин громадян, які працюють за межами своїх держав.....	22
Стаття 8-1.	Співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України.....	30
Стаття 9.	Недійсність умов договорів про працю, які погіршують становище працівників.....	32
Стаття 9-1.	Додаткові порівняно з законодавством трудові і соціально-побутові пільги.....	32

Глава II

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР

Стаття 10.	Колективний договір.....	33
Стаття 11.	Сфера укладення колективних договорів.....	35
Стаття 12.	Сторони колективного договору.....	36
Стаття 13.	Зміст колективного договору.....	39
Стаття 14.	Колективні переговори, розробка і укладення колективного договору, відповідальність за його виконання.....	41
Стаття 15.	Реєстрація колективного договору.....	44
Стаття 16.	Недійсність умов колективного договору.....	45
Стаття 17.	Строк чинності колективного договору.....	45
Стаття 18.	Поширення колективного договору на всіх працівників.....	46
Стаття 19.	Контроль за виконанням колективного договору.....	47
Стаття 20.	Звіти про виконання колективного договору.....	47

Глава III

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР

Стаття 21.	Трудовий договір.....	48
Стаття 22.	Гарантії при укладанні, зміні та припиненні трудового договору.....	59
Стаття 23.	Строки трудового договору.....	60
Стаття 24.	Укладення трудового договору.....	62
Стаття 24-1.	Реєстрація трудового договору.....	64
Стаття 25.	Заборона вимагати при укладенні трудового договору деякі відомості та документи.....	65
Стаття 25-1.	Обмеження спільної роботи родичів на підприємстві, в установі, організації.....	66
Стаття 26.	Випробування при прийнятті на роботу.....	67
Стаття 27.	Строк випробування при прийнятті на роботу.....	68
Стаття 28.	Результати випробування при прийнятті на роботу.....	69
Стаття 29.	Обов'язок власника або уповноваженого ним органу проінструктувати працівника і визначити йому робоче місце.....	69
Стаття 30.	Обов'язок працівника особисто виконувати доручену йому роботу.....	71
Стаття 31.	Заборона вимагати виконання роботи, не обумовленої трудовим договором.....	72
Стаття 32.	Переведення на іншу роботу. Зміна істотних умов праці.....	72
Стаття 33.	Тимчасове переведення працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором.....	74

Стаття 34.	Тимчасове переведення працівника на іншу роботу в разі простою.....	74
Стаття 35.	.....	75
Стаття 36.	Підстави для припинення трудового договору.....	75
Стаття 37.	Припинення трудового договору з працівником, направленим за постановою суду на примусове лікування.....	79
Стаття 38.	Розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника.....	80
Стаття 39.	Розірвання строкового договору з ініціативи працівника.....	82
Стаття 39-1.	Продовження дії строкового трудового договору на невизначений строк.....	82
Стаття 40.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.....	83
Стаття 41.	Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов.....	91
Стаття 42.	Переважне право на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці.....	94
Стаття 42-1.	Переважне право на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу.....	95
Стаття 43.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	96
Стаття 43-1.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу без попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	99
Стаття 44.	Вихідна допомога.....	102
Стаття 45.	Розірвання трудового договору з керівником на вимогу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	104
Стаття 46.	Відсторонення від роботи.....	105
Стаття 47.	Обов'язок власника або уповноваженого ним органу провести розрахунок з працівником і видати йому трудову книжку.....	107
Стаття 48.	Трудові книжки.....	108
Стаття 49.	Видача довідки про роботу та заробітну плату.....	112

Глава III-A

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ВИВІЛЬНЮВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття 49-2.	.....	112
Стаття 49-2.	Порядок вивільнення працівників.....	112
Стаття 49-3.	.....	114
Стаття 49-4.	Зайнятість населення.....	114

Глава IV РОБОЧИЙ ЧАС

Стаття 50.	Норма тривалості робочого часу.....	119
Стаття 51.	Скорочена тривалість робочого часу.....	121
Стаття 52.	П'ятиденний і шестиденний робочий тиждень та тривалість щоденної роботи.....	125
Стаття 53.	Тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів.....	128
Стаття 54.	Тривалість роботи в нічний час.....	128
Стаття 55.	Заборона роботи в нічний час.....	129
Стаття 56.	Неповний робочий час.....	131
Стаття 57.	Початок і закінчення роботи.....	133
Стаття 58.	Робота змінами.....	137
Стаття 59.	Перерви між змінами.....	139
Стаття 60.	Поділ робочого дня на частини.....	139
Стаття 61.	Підсумований облік робочого часу.....	140

Стаття 62.	Обмеження надурочних робіт.....	143
Стаття 63.	Заборона залучення до надурочних робіт	144
Стаття 64.	Необхідність одержання дозволу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) підприємства, установи, організації для проведення надурочних робіт	146
Стаття 65.	Граничні норми застосування надурочних робіт.....	146

Глава V

ЧАС ВІДПОЧИНКУ

Стаття 66.	Перерва для відпочинку і харчування.....	147
Стаття 67.	Вихідні дні	148
Стаття 68.	Вихідні дні на підприємствах, в установах, організаціях, пов'язаних з обслуговуванням населення	149
Стаття 69.	Вихідні дні на безперервно діючих підприємствах, в установах, організаціях	150
Стаття 70.	Тривалість щотижневого безперервного відпочинку	151
Стаття 71.	Заборона роботи у вихідні дні. Винятковий порядок застосування такої роботи ..	151
Стаття 72.	Компенсація за роботу у вихідний день	152
Стаття 73.	Святкові і неробочі дні	153
Стаття 74.	Щорічні відпустки	153
Стаття 75.	Тривалість щорічної основної відпустки	154
Стаття 76.	Щорічні додаткові відпустки та їх тривалість	155
Стаття 77.	Творча відпустка	156
Стаття 78.	Невключення днів тимчасової непрацездатності до щорічних відпусток	157
Стаття 78-1.	Неврахування святкових і неробочих днів при визначенні тривалості щорічних відпусток	158
Стаття 79.	Порядок і умови надання щорічних відпусток. Відкриття з відпустки	158
Стаття 80.	Перенесення щорічної відпустки	161
Стаття 81.	Право на щорічну відпустку у разі переведення на інше місце роботи	162
Стаття 82.	Обчислення стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку	163
Стаття 83.	Грошова компенсація за невикористані щорічні відпустки	166
Стаття 84.	Відпустки без збереження заробітної плати	167

Глава VI

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Стаття 85.	Норми праці	168
Стаття 86.	Запровадження, заміна і перегляд норм праці	169
Стаття 87.	Строк дії норм праці	169
Стаття 88.	Умови праці, які мають враховуватися при розробленні норм виробітку (норм часу) і норм обслуговування	170
Стаття 89.	Заміна і перегляд єдиних і типових норм	170
Стаття 90.	Порядок визначення розцінок при відрядній оплаті праці	171
Стаття 91.	Збереження попередніх розцінок при впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції	171
Стаття 92.	Встановлення нормованих завдань при почасовій оплаті праці	172
Стаття 93.	.....	172

Глава VII

ОПЛАТА ПРАЦІ

Стаття 94.	Заробітна плата	172
Стаття 95.	Мінімальна заробітна плата. Індексація заробітної плати	174
Стаття 96.	Тарифна система оплати праці	181
Стаття 97.	Оплата праці на підприємствах, в установах і організаціях	185
Стаття 98.	Оплата праці працівників установ і організацій, що фінансуються з бюджету	188
Стаття 99.	.....	197
Стаття 100.	Оплата праці на важких роботах, на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, на роботах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я	197

Стаття 34.	Тимчасове переведення працівника на іншу роботу в разі простою.....	74
Стаття 35.	.....	75
Стаття 36.	Підстави для припинення трудового договору.....	75
Стаття 37.	Припинення трудового договору з працівником, направленим за постановою суду на примусове лікування.....	79
Стаття 38.	Розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника.....	80
Стаття 39.	Розірвання строкового договору з ініціативи працівника.....	82
Стаття 39-1.	Продовження дії строкового трудового договору на невизначений строк.....	82
Стаття 40.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.....	83
Стаття 41.	Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов.....	91
Стаття 42.	Переважне право на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці.....	94
Стаття 42-1.	Переважне право на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу.....	95
Стаття 43.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу за попередньою згодою виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	96
Стаття 43-1.	Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу без попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	99
Стаття 44.	Вихідна допомога.....	102
Стаття 45.	Розірвання трудового договору з керівником на вимогу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).....	104
Стаття 46.	Відсторонення від роботи.....	105
Стаття 47.	Обов'язок власника або уповноваженого ним органу провести розрахунок з працівником і видати йому трудову книжку.....	107
Стаття 48.	Трудові книжки.....	108
Стаття 49.	Видача довідки про роботу та заробітну плату.....	112

Глава III-A

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ВИВІЛЬНЮВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття 49-2.	.....	112
Стаття 49-2.	Порядок вивільнення працівників.....	112
Стаття 49-3	.....	114
Стаття 49-4.	Зайнятість населення.....	114

Глава IV РОБОЧИЙ ЧАС

Стаття 50.	Норма тривалості робочого часу.....	119
Стаття 51.	Скорочена тривалість робочого часу.....	121
Стаття 52.	П'ятиденний і шестиденний робочий тиждень та тривалість щоденної роботи.....	125
Стаття 53.	Тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів.....	128
Стаття 54.	Тривалість роботи в нічний час.....	128
Стаття 55.	Заборона роботи в нічний час.....	129
Стаття 56.	Неповний робочий час.....	131
Стаття 57.	Початок і закінчення роботи.....	133
Стаття 58.	Робота змінами.....	137
Стаття 59.	Перерви між змінами.....	139
Стаття 60.	Поділ робочого дня на частини.....	139
Стаття 61.	Підсумований облік робочого часу.....	140

Стаття 62.	Обмеження надурочних робіт.....	143
Стаття 63.	Заборона залучення до надурочних робіт	144
Стаття 64.	Необхідність одержання дозволу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) підприємства, установи, організації для проведення надурочних робіт.....	146
Стаття 65.	Граничні норми застосування надурочних робіт.....	146

Глава V

ЧАС ВІДПОЧИНКУ

Стаття 66.	Перерва для відпочинку і харчування.....	147
Стаття 67.	Вихідні дні.....	148
Стаття 68.	Вихідні дні на підприємствах, в установах, організаціях, пов'язаних з обслуговуванням населення.....	149
Стаття 69.	Вихідні дні на безперервно діючих підприємствах, в установах, організаціях.....	150
Стаття 70.	Тривалість щотижневого безперервного відпочинку	151
Стаття 71.	Заборона роботи у вихідні дні. Винятковий порядок застосування такої роботи..	151
Стаття 72.	Компенсація за роботу у вихідний день	152
Стаття 73.	Святкові і неробочі дні	153
Стаття 74.	Щорічні відпустки	153
Стаття 75.	Тривалість щорічної основної відпустки	154
Стаття 76.	Щорічні додаткові відпустки та їх тривалість	155
Стаття 77.	Творча відпустка	156
Стаття 78.	Невключення днів тимчасової непрацездатності до щорічних відпусток	157
Стаття 78-1.	Неврахування святкових і неробочих днів при визначенні тривалості щорічних відпусток.....	158
Стаття 79.	Порядок і умови надання щорічних відпусток. Відкликання з відпустки.....	158
Стаття 80.	Перенесення щорічної відпустки.....	161
Стаття 81.	Право на щорічну відпустку у разі переведення на інше місце роботи.....	162
Стаття 82.	Обчислення стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку.....	163
Стаття 83.	Грошова компенсація за невикористані щорічні відпустки.....	166
Стаття 84.	Відпустки без збереження заробітної плати	167

Глава VI

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Стаття 85.	Норми праці.....	168
Стаття 86.	Запровадження, заміна і перегляд норм праці	169
Стаття 87.	Строк дії норм праці	169
Стаття 88.	Умови праці, які мають враховуватися при розробленні норм виробітку (норм часу) і норм обслуговування.....	170
Стаття 89.	Заміна і перегляд єдиних і типових норм.....	170
Стаття 90.	Порядок визначення розцінок при відрядній оплаті праці.....	171
Стаття 91.	Збереження попередніх розцінок при впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції.....	171
Стаття 92.	Встановлення нормованих завдань при почасовій оплаті праці	172
Стаття 93.	.....	172

Глава VII

ОПЛАТА ПРАЦІ

Стаття 94.	Заробітна плата	172
Стаття 95.	Мінімальна заробітна плата. Індексація заробітної плати.....	174
Стаття 96.	Тарифна система оплати праці	181
Стаття 97.	Оплата праці на підприємствах, в установах і організаціях.....	185
Стаття 98.	Оплата праці працівників установ і організацій, що фінансуються з бюджету	188
Стаття 99.	.....	197
Стаття 100.	Оплата праці на важких роботах, на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, на роботах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я.....	197

Стаття 101.	.....	200
Стаття 102.	.....	200
Стаття 102-1.	Оплата праці за сумісництвом.....	200
Стаття 103.	Повідомлення працівників про запровадження нових або зміну діючих умов оплати праці.....	203
Стаття 104.	Оплата праці при виконанні робіт різної кваліфікації.....	204
Стаття 105.	Оплата праці при суміщенні професій (посад) і виконанні обов'язків тимчасово відсутнього працівника.....	205
Стаття 106.	Оплата роботи в надурочний час.....	206
Стаття 107.	Оплата роботи у святкові і неробочі дні.....	207
Стаття 108.	Оплата роботи у нічний час.....	207
Стаття 109.	Оплата праці за незакінченим відрядним нарядом.....	208
Стаття 110.	Повідомлення працівника про розміри оплати праці.....	208
Стаття 111.	Порядок оплати праці при невиконанні норм виробітку.....	209
Стаття 112.	Порядок оплати праці при виготовленні продукції, що виявилася браком.....	210
Стаття 113.	Порядок оплати часу простою, а також при освоєнні нового виробництва (продукції).....	211
Стаття 114.	Збереження заробітної плати при переведенні на іншу постійну нижчеоплачувану роботу і переміщенні.....	212
Стаття 115.	Строки виплати заробітної плати.....	213
Стаття 116.	Строки розрахунку при звільненні.....	214
Стаття 117.	Відповідальність за затримку розрахунку при звільненні.....	215

Глава VIII ГАРАНТІЇ І КОМПЕНСАЦІЇ

Стаття 118.	Гарантії для працівників, обраних на виборні посади.....	217
Стаття 119.	Гарантії для працівників на час виконання державних або громадських обов'язків.....	218
Стаття 120.	Гарантії і компенсації при переїзді на роботу в іншу місцевість.....	219
Стаття 121.	Гарантії і компенсації при службових відрядженнях.....	222
Стаття 122.	Гарантії для працівників, що направляються для підвищення кваліфікації.....	226
Стаття 123.	Гарантії для працівників, що направляються на обстеження до медичного закладу.....	229
Стаття 124.	Гарантії для донорів.....	230
Стаття 125.	Компенсація за зношування інструментів, належних працівникам.....	233
Стаття 126.	Гарантії для працівників – авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій.....	234
Стаття 127.	Обмеження відрахувань із заробітної плати.....	235
Стаття 128.	Обмеження розміру відрахувань із заробітної плати.....	236
Стаття 129.	Заборона відрахувань з вихідної допомоги, компенсаційних та інших виплат.....	238

Глава IX ГАРАНТІЇ ПРИ ПОКЛАДЕННІ НА ПРАЦІВНИКІВ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ ПІДПРИЄМСТВУ, УСТАНОВІ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Стаття 130.	Загальні підстави і умови матеріальної відповідальності працівників.....	239
Стаття 131.	Обов'язки власника або уповноваженого ним органу та працівників по збереженню майна.....	242
Стаття 132.	Матеріальна відповідальність у межах середнього місячного заробітку.....	243
Стаття 133.	Випадки обмеженої матеріальної відповідальності працівників.....	243
Стаття 134.	Випадки повної матеріальної відповідальності.....	245
Стаття 135.	Межі матеріальної відповідальності у випадках, коли фактичний розмір шкоди перевищує її номінальний розмір.....	250
Стаття 135-1.	Письмові договори про повну матеріальну відповідальність.....	252
Стаття 135-2.	Колективна (бригадна) матеріальна відповідальність.....	254
Стаття 135-3.	Визначення розміру шкоди.....	258
Стаття 136.	Порядок покриття шкоди, заподіяної працівником.....	259
Стаття 137.	Обставини, які підлягають врахуванню при визначенні розміру відшкодування.....	261

Стаття 138.	Обов'язок доказування наявності умов для покладення матеріальної відповідальності на працівника.....	262
-------------	--	-----

Глава X ТРУДОВА ДИСЦИПЛІНА

Стаття 139.	Обов'язки працівників	262
Стаття 140.	Забезпечення трудової дисципліни	263
Стаття 141.	Обов'язки власника або уповноваженого ним органу	264
Стаття 142.	Правила внутрішнього трудового розпорядку. Статути і положення про дисципліну	267
Стаття 143.	Заохочення за успіхи в роботі.....	270
Стаття 144.	Порядок застосування заохочень.....	270
Стаття 145.	Переваги і пільги для працівників, які успішно і сумлінно виконують свої трудові обов'язки	271
Стаття 146.	Заохочення за особливі трудові заслуги	272
Стаття 147.	Стягнення за порушення трудової дисципліни	273
Стаття 147-1.	Органи, правомочні застосовувати дисциплінарні стягнення	275
Стаття 148.	Строк для застосування дисциплінарного стягнення.....	277
Стаття 149.	Порядок застосування дисциплінарних стягнень.....	278
Стаття 150.	Оскарження дисциплінарного стягнення	279
Стаття 151.	Зняття дисциплінарного стягнення	280
Стаття 152.	Передача питання про порушення трудової дисципліни на розгляд трудового колективу або його органу.....	281

Глава XI ОХОРОНА ПРАЦІ

Стаття 153.	Створення безпечних і нешкідливих умов праці.....	282
Стаття 154.	Додержання вимог щодо охорони праці при проектуванні, будівництві (виготовленні) та реконструкції підприємств, об'єктів і засобів виробництва.....	286
Стаття 155.	Заборона введення в експлуатацію підприємств, які не відповідають вимогам охорони праці	288
Стаття 156.	Заборона передачі у виробництво зразків нових машин та інших засобів виробництва, впровадження нових технологій, що не відповідають вимогам охорони праці	290
Стаття 157.	Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці	291
Стаття 158.	Обов'язок власника або уповноваженого ним органу щодо полегшення і оздоровлення умов праці працівників.....	292
Стаття 159.	Обов'язок працівника виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці	293
Стаття 160.	Контроль за додержанням вимог нормативних актів про охорону праці.....	294
Стаття 161.	Заходи щодо охорони праці	296
Стаття 162.	Кошти на заходи по охороні праці	297
Стаття 163.	Видача спеціального одягу та інших засобів індивідуального захисту.....	298
Стаття 164.	Компенсаційні виплати за невиданий спеціальний одяг і спеціальне взуття	301
Стаття 165.	Видача мила та знешкоджуючих засобів.....	302
Стаття 166.	Видача молока і лікувально-профілактичного харчування	302
Стаття 167.	Забезпечення працівників гарячих цехів газованою солоною водою.....	303
Стаття 168.	Перерви в роботі для обігрівання і відпочинку.....	303
Стаття 169.	Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій.....	304
Стаття 170.	Переведення на легшу роботу	307
Стаття 171.	Обов'язки власника або уповноваженого ним органу щодо розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.....	308
Стаття 172.	Застосування праці інвалідів	315
Стаття 173.	Відшкодування шкоди в разі ушкодження здоров'я працівників.....	317
Стаття 173-1.	.....	320

Глава XII ПРАЦЯ ЖІНОК

Стаття 174.	Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок.....	322
Стаття 175.	Обмеження праці жінок на роботах у нічний час.....	323
Стаття 176.	Заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження.....	323
Стаття 177.	Обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження.....	324
Стаття 178.	Переведення на легшу роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.....	325
Стаття 179.	Відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною.....	326
Стаття 180.	Приєднання щорічної відпустки до відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.....	327
Стаття 181.	Порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи.....	327
Стаття 182.	Відпустки жінкам, які усиновили дітей.....	328
Стаття 182-1.	Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей.....	329
Стаття 183.	Перерви для годування дитини.....	331
Стаття 184.	Гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей.....	332
Стаття 185.	Надання вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до чотирнадцяти років, путівок до санаторіїв та будинків відпочинку і подання їм матеріальної допомоги.....	333
Стаття 186.	Обслуговування матері на підприємствах, в організаціях.....	333
Стаття 186-1.	Гарантії особам, які виховують малолітніх дітей без матері.....	335

Глава XII ПРАЦЯ МОЛОДІ

Стаття 187.	Права неповнолітніх у трудових право-відносинах.....	335
Стаття 188.	Вік, з якого допускається прийняття на роботу.....	336
Стаття 189.	Облік працівників, які не досягли вісімнадцяти років.....	338
Стаття 190.	Роботи, на яких забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років.....	338
Стаття 191.	Медичні огляди осіб молодше вісімнадцяти років.....	340
Стаття 192.	Заборона залучати працівників молодше вісімнадцяти років до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні.....	341
Стаття 193.	Норми виробітку для молодих робітників.....	342
Стаття 194.	Оплата праці працівників молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи.....	344
Стаття 195.	Відпустки працівникам віком до вісімнадцяти років.....	345
Стаття 196.	Броня прийняття молоді на роботу і професійне навчання на виробництві.....	345
Стаття 197.	Надання молоді першого робочого місця.....	347
Стаття 198.	Обмеження звільнення працівників молодше вісімнадцяти років.....	351
Стаття 199.	Розірвання трудового договору з неповнолітнім на вимогу його батьків або інших осіб.....	351
Стаття 200.	Участь молодіжних організацій у розгляді питань праці і побуту молоді.....	352

Глава XIV ПІЛЬГИ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З НАВЧАННЯМ

Стаття 201.	Організація виробничого навчання.....	353
Стаття 202.	Створення необхідних умов для поєднання роботи з навчанням.....	357
Стаття 203.	Заохочення працівників, які поєднують роботу з навчанням.....	357
Стаття 204.	Здійснення виробничого навчання в робочий час.....	358
Стаття 205.	Неприпустимість залучення до роботи, що не стосується спеціальності, яка вивчається.....	359

Стаття 206.	Надання роботи у відповідності з набутою кваліфікацією.....	359
Стаття 207.	Оплата праці за час виробничого навчання, перекваліфікації або навчання іншим спеціальностям	360
Стаття 208.	Пільги для працівників, які навчаються в середніх і професійно-технічних навчальних закладах.....	362
Стаття 209.	Скорочення робочого часу із збереженням заробітної плати для працівників, які навчаються в середніх загальноосвітніх школах	363
Стаття 210.	Звільнення від роботи без збереження заробітної плати працівників, які навчаються в середніх навчальних закладах.....	365
Стаття 211.	Додаткова відпустка у зв'язку з навчанням у середніх навчальних закладах.....	365
Стаття 212.	Час надання щорічних відпусток працівникам, які навчаються в навчальних закладах.....	366
Стаття 213.	Додаткова відпустка у зв'язку з навчанням у професійно-технічних навчальних закладах.....	367
Стаття 214.	Відпустки без збереження заробітної плати працівникам, допущеним до вступних іспитів у вищі навчальні заклади.....	368
Стаття 215.	Пільги працівникам, які навчаються у вищих навчальних закладах	369
Стаття 216.	Додаткова відпустка у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі	370
Стаття 217.	Збереження заробітної плати на час додаткових відпусток у зв'язку з навчанням	372
Стаття 218.	Надання працівникам, які навчаються у вищих навчальних закладах та аспірантурі, вільних від роботи днів	372
Стаття 219.	Оплата проїзду до місця знаходження вищого навчального закладу	373
Стаття 220.	Обмеження надурочних робіт для працівників, які навчаються.....	374

Глава XV ІНДИВІДУАЛЬНІ ТРУДОВІ СПОРИ

Стаття 221.	Органи, які розглядають трудові спори	374
Стаття 222.	Порядок розгляду трудових спорів деяких категорій працівників	375
Стаття 223.	Організація комісій по трудових спорах.....	377
Стаття 224.	Компетенція комісії по трудових спорах	378
Стаття 225.	Строки звернення до комісії по трудових спорах та порядок прийняття заяв працівника.....	379
Стаття 226.	Порядок і строки розгляду трудового спору в комісії по трудових спорах.....	380
Стаття 227.	Порядок прийняття рішень комісією по трудових спорах.....	381
Стаття 228.	Оскарження рішення комісії по трудових спорах.....	382
Стаття 229.	Строк виконання рішення комісії по трудових спорах	383
Стаття 230.	Порядок виконання рішення комісії по трудових спорах	384
Стаття 231.	Розгляд трудових спорів у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах	385
Стаття 232.	Трудові спори, що підлягають безпосередньому розглядові у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах	386
Стаття 233.	Строки звернення до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду за вирішенням трудових спорів	388
Стаття 234.	Поновлення судом строків, пропущених з поважних причин.....	389
Стаття 235.	Поновлення на роботі та зміна формулювання причин звільнення.....	389
Стаття 236.	Оплата вимушеного прогулу при зтримці виконання рішення про поновлення на роботі працівника	395
Стаття 237.	Покладення матеріальної відповідальності на службу особу, винну в незаконному звільненні або переведенні працівника	395
Стаття 237-1.	Відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди	396
Стаття 238.	Задоволення грошових вимог.....	398
Стаття 238-1.	.....	401
Стаття 239.	Обмеження повороту виконання рішень по трудових спорах.....	401

Стаття 240.	402
Стаття 240-1. Прийняття рішень органом, що розглядає трудові спори, у разі неможливості поновлення працівника на роботі внаслідок припинення діяльності підприємства, установи, організації	402
Стаття 241.	403
Стаття 241-1. Обчислення строків, передбачених цим Кодексом	403
Стаття 242.	403

Глава XVI

**ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ. УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ
В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ, УСТАНОВАМИ, ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

Стаття 243. Право громадян на об'єднання у професійні спілки	404
Стаття 244. Права професійних спілок, їх об'єднань	406
Стаття 245. Право працівників брати участь в управлінні підприємствами, установами, організаціями	408
Стаття 246. Первинні профспілкові організації на підприємствах, в установах, організаціях	408
Стаття 247. Повноваження виборного органу первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі, організації	410
Стаття 248. Гарантії діяльності профспілок	412
Стаття 249. Обов'язок власника або уповноваженого ним органу щодо створення умов для діяльності профспілок	413
Стаття 250. Відрахування коштів підприємствами, установами, організаціями первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну та оздоровчу роботу	414
Стаття 251. Обов'язок власника або уповноваженого ним органу надавати інформацію на запити профспілок, їх об'єднань	415
Стаття 252. Гарантії для працівників підприємств, установ, організацій, обраних до профспілкових органів	415

Глава XVI-A

ТРУДОВИЙ КОЛЕКТИВ

Стаття 252-1. Трудовий колектив підприємства	417
Стаття 252-2.	420
Стаття 252-3.	420
Стаття 252-4.	420
Стаття 252-5. Загальні принципи матеріальної заінтересованості трудового колективу в результатах господарської діяльності	421
Стаття 252-6. Формування колективу бригади	421
Стаття 252-7. Розподіл колективного заробітку у бригаді із застосуванням коефіцієнта трудової участі	423
Стаття 252-8. Взаємна відповідальність власника або уповноваженого ним органу і бригади	423

Глава XVII

**ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ
ТА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Стаття 253. Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню	424
Стаття 254. Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування	427
Стаття 255. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням	429
Стаття 256. Пенсійне забезпечення	431

Глава XVIII

НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Стаття 259.	Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю	433
Стаття 260.	Державний нагляд за охороною праці	436
Стаття 261.	.....	444
Стаття 262.	.....	444
Стаття 263.	Повноваження місцевих державних адміністрацій та Рад народних депутатів у галузі охорони праці	444
Стаття 264.	.....	445
Стаття 265.	Відповідальність за порушення законодавства про працю.....	445